

Paul de Maat & Marianne Molendijk

CED-groep

Contact: P.demaat@cedgroep.nl

M.Molendijk@cedgroep.nl

Actueel Schrijven. Teksten leren schrijven bij *Nieuwsbegrip*

1. Inleiding

“Schrijven is de moeilijkste van de in het onderwijs te leren taalvaardigheden [...]. Op het onderwijs rust dus een zware en vrijwel exclusieve taak als het gaat om de ontwikkeling van de leerlingen op dit gebied”. (Bonset & Hoogeveen 2007).

Onderdeel van het taalonderwijs op de basisschool is dat leerlingen leren om teksten te schrijven. *Nieuwsbegrip*, een veelgebruikte methode voor begrijpend lezen, biedt sinds 2012 schrijflessen aan voor groep 5 tot 8 (leerlingen van 9 tot 12 jaar).

Hieronder gaan we in op de keuzes die we gemaakt hebben bij het opzetten van onze leergang *Nieuwsbegrip Schrijven*. Doordat we tweewekelijks nieuwe lessen maken, kunnen we de lessen steeds verbeteren.

Voor ons als leermiddelenontwikkelaars dienden zich twee hoofdvragen aan:

- doelstellingen: welke schrijfvaardigheden willen we kinderen leren?
- didactiek: hoe leren kinderen het beste schrijven?

2. Doelstellingen van schrijfonderwijs

Sinds 2010 bestaan in Nederland de referentiekaders voor het onderwijs in taal en rekenen. Deze geven duidelijk aan wat leerlingen moeten beheersen aan schrijfvaardigheid. Aan het einde van de basisschool moet de leerling minimaal 'korte, eenvoudige teksten schrijven over alledaagse onderwerpen of over onderwerpen uit de leefwereld' (niveau 1F). Het streefniveau (1S) is: 'de leerling kan samenhangende teksten schrijven met een eenvoudige lineaire opbouw over uiteenlopende vertrouwde onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard'.

Die niveaus worden in de referentiekaders langs twee wegen uitgewerkt:

- a. schrijftaken (zoals 'correspondentie', 'formulieren invullen', 'verslagen maken')
- b. kenmerken van de taakuitvoering:
  - samenhang;
  - afstemming op het doel;
  - afstemming op het publiek;
  - woordenschat en woordgebruik;
  - spelling, interpunctie en grammatica;
  - leesbaarheid.

Het ligt voor de hand om schrijflessen rond schrijftaken ('verslag'...) op te bouwen, maar er is ook een andere mogelijkheid. Van Gelderen (2010) bespreekt de verschillende functies die een schrijver aan teksten kan meegeven:

- a. *communicatieve functies*: 'beschrijven', 'instrueren', 'argumenteren'
- b. *expressieve functies*: 'verhalen', 'gedichten', 'vrije expressie'
- c. *conceptualiserende functies*: 'schrijvend leren'

Schrijfonderwijs in de basisschool, aldus Van Gelderen, kan het beste uitgaan van functies. Uitgaan van vorm zou meer bij een beroepsopleiding aansluiten en de basisschool is er voor basisvaardigheden.

Bij *Nieuwsbegrip* hebben we die keuze voor functies overgenomen. Daarmee ontstaat een goed werkbaar kader voor een leergang 'schrijven van teksten'. Hoofddoel van een les is altijd om één van de functies van schrijven te oefenen, bijvoorbeeld 'instrueren'. De les richt zich daarbij altijd op één van de kenmerken van de taakuitvoering, bijvoorbeeld op 'leesbaarheid'.

3. Didactiek van schrijfonderwijs

Sinds de jaren 1980 (onderzoek van Hayes & Flower) is bekend dat goede schrijvers een procesaanpak hebben: ze voeren een schrijftaak uit in fases en doorlopen één of meerdere fases herhaaldelijk opnieuw. Sinds die tijd wordt ook al voorgeschreven om schrijfonderwijs te geven via zo'n fasegewijze procesaanpak.

3.1 *Procesgericht schrijven*

Van Gelderen & Blok (1991) beschrijven uit welke elementen procesgericht schrijfonderwijs bestaat:

- voorbereidende activiteiten (stofvinding, planning);
- verschillende tekstsoorten;
- genre- en tekstkenmerken;
- aandacht voor doel en publiek;
- accent op schrijfproces en schrijfstrategieën;
- reflectie op schrijfcontext, schrijfproces en schrijfproduct;
- teksten becommentariëren en bespreken (door leraar én medeleerlingen);
- herschrijven en publiceren.

3.2 *Strategieën*

Een goede schrijver gaat strategisch te werk. Van Gelderen (2010) noemt als relevante strategieën:

- oriënteren op inhoud, doel, vorm en eigen kennis;
- afstemmen van aanpak op doel en publiek;
- bepalen of het doel bereikt wordt en de aanpak, zo nodig, bijstellen;
- evalueren van de tekst en, zo nodig, reviseren;
- reflecteren op de gehanteerde aanpak.

Ook Harris e.a. (2008) pleiten voor het gebruik van strategieën. Zij hebben een aanpak ontwikkeld, Self Regulated Strategy Development (SRSD) in Writing, waarbij leerlingen voor verschillende functies een vaste strategie aangeleerd wordt. Kenmerkend zijn de mnemonics (ezelsbruggetjes) waarmee leerlingen werken. Zo leren leerlingen bijvoorbeeld dat ze, om een betoog te schrijven, gebruik kunnen maken van TREE: Topic sentence, Reasons, Explain reasons, Ending.

3.3 Voordoet

Een essentieel element van strategieonderwijs is dat de leerkracht de strategie uitgebreid voordoet. Voor schrijfonderwijs betekent dat dat een docent hardop denkend op het bord voordoet hoe hij of zij het schrijven van de tekst aanpakt. Een alternatief is werken met voorbeeldteksten.

3.4 Rijke context

Zoals alle taalonderwijs, moet ook schrijven plaatsvinden in een rijke context: er moeten activiteiten plaatsvinden die tot schrijven leiden, er moeten mogelijkheden zijn om te publiceren en leerlingen moeten betrokken zijn bij elkaars schrijfproducten. Alleen dan komen we toe aan procesgericht schrijven, het toepassen van strategieën en omgaan met individuele verschillen. Zo ontstaat betekenisvol schrijfonderwijs en krijgen de leerlingen succeservaringen. Een leerkracht die een dergelijke rijke context probeert te scheppen, zal ontdekken dat lees- en schrijfonderwijs steeds meer in elkaars verlengde komen te liggen. Eigenlijk kunnen ze niet zonder elkaar (Anderson 2011).

4. Conclusies

Alle overwegingen rond doelen en didactiek hebben geleid tot een leergang *Nieuwsbegrip Schrijven*. Belangrijkste uitgangspunten zijn:

- we koppelen schrijfopdrachten aan het *Nieuwsbegrip* onderwerp (inbedden in de context);
- een schrijfopdracht bestaat uit twee lessen (om voldoende ruimte te hebben voor de verschillende fasen van het proces);
- we werken in een blok van zes schrijfopdrachten: vijf keer een schrijfopdracht en één keer een reflectieles;
- de functies van schrijven verdelen we evenwichtig over een blok;
- bij elke schrijfopdracht doorlopen leerlingen alle fasen van het schrijfproces en passen ze strategieën toe;
- bij elke schrijfopdracht staat één van de kenmerken van de taakuitvoering centraal (bijvoorbeeld woordenschat en woordgebruik);
- de leerkracht doet altijd hardop denkend voor hoe hij/zij de tekst zou schrijven;
- de leerlingen werken samen met een schrijfmaatje.

Schematisch zien de twee lessen van een schrijfpdracht bij *Nieuwsbegrip* er als volgt uit:

les 1	les 2
<ol style="list-style-type: none"> 1. context scheppen 2. schrijfpdracht geven (tekstsoort) is ook doel van de les 3. hardopdenkend voordoen aandacht besteden aan taakkenmerk 4. inhoud verzamelen via associatie (woordenweb) of anders 5. tekstdelen (zinnen) oefenen 6. eerste versie schrijven 7. eerste versie controleren 	<ol style="list-style-type: none"> 8. reageren op schrijfproduct van een schrijfmaatje 9. herschrijven 10. publiceren/verzenden 11. reflecteren: hoe verliep het schrijven?

De opzet sluit nauw aan bij een recent verschenen notitie van de Inspectie (2012).

5. De toekomst

Aan het begin van deze tekst gaven we al aan dat we door de werkwijze van *Nieuwsbegrip* onze lessen steeds kunnen blijven verbeteren. De komende tijd zullen we ons onder andere richten op goede beoordelingstechnieken en op meer afstemming tussen lees- en schrijfonderwijs. Dat laatste schept kansen voor een rijkere context. We werken in dit kader de komende jaren nauw samen met de Universiteit van Amsterdam in het onderzoek *Better Writing*. Dat project onderzoekt het verbeteren van het schrijfonderwijs door het te laten aansluiten bij leesonderwijs.

Referenties

- Anderson, J. (2011). *10 Things Every Writer Needs to Know*. Portland: Stenhouse Publishers.
- Bonset, H. & M. Hoogeveen (2007). *Schrijven in het basisonderwijs*. Enschede: SLO.
- Harris, K., S. Graham, L.H. Mason & B. Friedlander (2008). *Powerful Writing Strategies for all Students*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Hayes, J.R. & L. Flower (1981). "A Cognitive Process Theory of Writing". In: *College Composition and Communication*, vol. 32, nr. 4, p. 365-387.
- Inspectie van het onderwijs (2010). *Het onderwijs in het schrijven van teksten*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

5. Lerarenopleiding Basisonderwijs

Inspectie van het Onderwijs (2012). *Focus op Schrijven*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Van Gelderen, A. (2010). *Leerstoflijnen Schrijven beschreven*. Enschede: SLO.

Van Gelderen, A. & H. Blok (1991). “De praktijk van het stelonderwijs in de groepen 7 en 8 van de basisschool; observaties en interviews”. In: *Pedagogische Studiën*, jg. 68, nr. 4, p. 159-175.